

e-lankos.lt/k4h8

17. LIETUVOS KULTŪRINIS GYVENIMAS TARPUKARIU

Šioje temoje MES:

- išskirsime didžiausius nepriklausomos Lietuvos kultūros pasiekimus;
- sužinosime, kaip per du dešimtmečius pasikeitė laikinąja sostine tapęs Kaunas;
- pristatysime žymiausius aptariamojo laikotarpio Lietuvos kultūros kūrėjus.

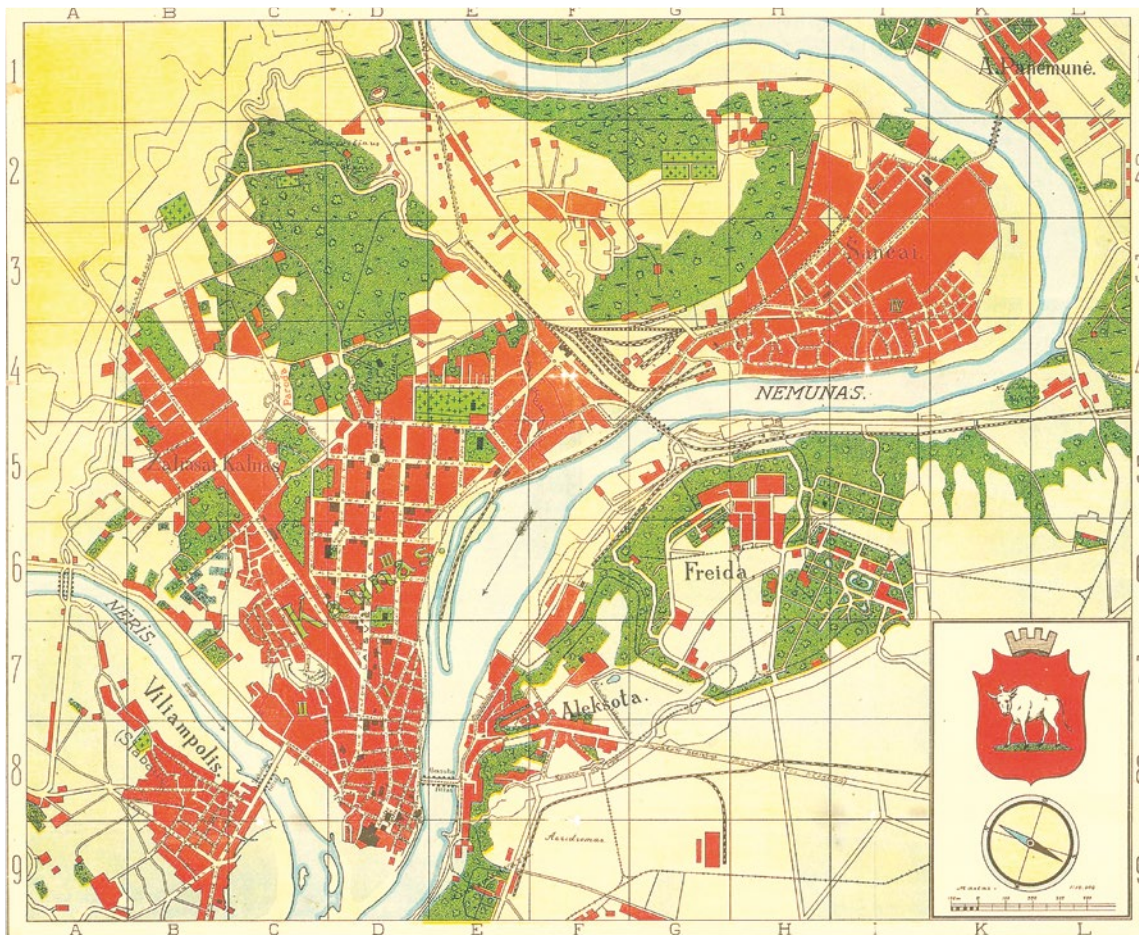
1. Pokyčiai Kaune

AKTUALU! Kaip nepriklausomybės metais pasikeitė laikinąja sostine tapęs Kaunas?

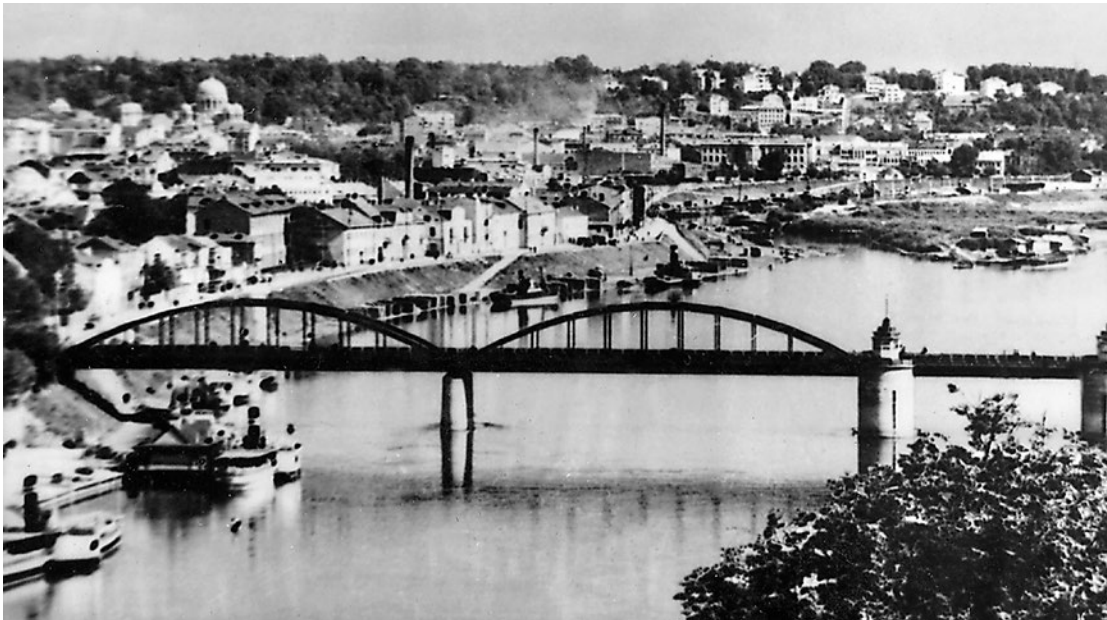
Nepriklausoma Lietuva neturėjo istorinės sostinės Vilniaus. Nepriklausomybės pradžioje Kaunas (17.1 pav.) – buvęs carinės Rusijos miestas tvirtovė – nė iš tolo nebuvo panašus į laikinąją valstybės sostinę. Kurį laiką jame nebuvo kanalizacijos, vandentiekio. Dar 1923 m. Kaune buvo galima pamatyti gatvę nuo šaligatvio skiriančius griovius lietaus vandeniui nutekėti ir siaurus šaligatvius iš lentų, kad žmonės po lietaus per purvą galėtų pereiti. Neturėta tinkamų viešbučių (1 šaltinis). Kaunui tapus Lietuvos sostine, valdžia šiam miestui

pertvarkyti skyrė daug lėšų, miesto padėtis ėmė sparčiai keistis.

Didelių pokyčių įvyko ir Kauno visuomenėje. 1923 m. visuotinio gyventojų surašymo duomenimis, Kaune gyveno per 96 tūkst. gyventojų. 1940 m. pradžioje Kaune gyveno per 159 tūkst. gyventojų. Remiantis 1897 m. carinės Rusijos visuotinio gyventojų surašymo duomenimis, galima teigti, kad 1940 m. Kaune (kuris tarpukariu buvo Lietuvos sostinė) gyventojų skaičius padvigubėjo. Į laikinąją sostinę iš Vilniaus

17.1 pav.
1922 m.
Kauno miesto
planas

17.2 pav. Bendras Kauno vaizdas (1940 m.)

persikėlė visos valstybinės institucijos, buvo plėtojama pramonė. Dėl per du dešimtmečius įvykusių sparčių ir didelių statybų Kaunas, kaip ir jo gyventojai, sparčiai modernėjo ir neatpažįstamai pasikeitė (17.2 pav.).

Kaunas sparčiai lietuviėjo. 1897 m. lietuviai Kaune tesudarė 6,6 proc., o 1923 m. – net 59 proc. gyventojų. Tarpukariu lietuvių skaičius šiame mieste dar labiau išaugo. Itin sutvirtėjo lietuvių tautinis sąmoningumas. Jis stipriai paveikė ir tuos lietuvius, kurie dėl istorinių priežasčių buvo nutautę. Daugelis sulenkėjusių lietuvių grįžo prie savo šaknų. Tautinio sąmoningumo brandai bene daugiausia įtakos turėjo lietuviškos mokyklos ir tautinės lietuvių jaunimo organizacijos. Tautiškumui stiprinti ypatingą dėmesį skyrė po Gruodžio perversmo į valdžią atėjęs tautininkų partijai priklausęs prezidentas A. Smetona. Daug dėmesio skirta iškilioms Lietuvos istorijos asmenybėms (2 šaltinis) ir įvykiams.

Gyventojų buitį palengvino radijas (17.3, 17.4 pav., 17.1 lentelė) ir telefonas. 1923 m. Kaune įrengta telefono stotis aptarnavo 5 259 ryšio vartotojus, 1925 m. įrengta

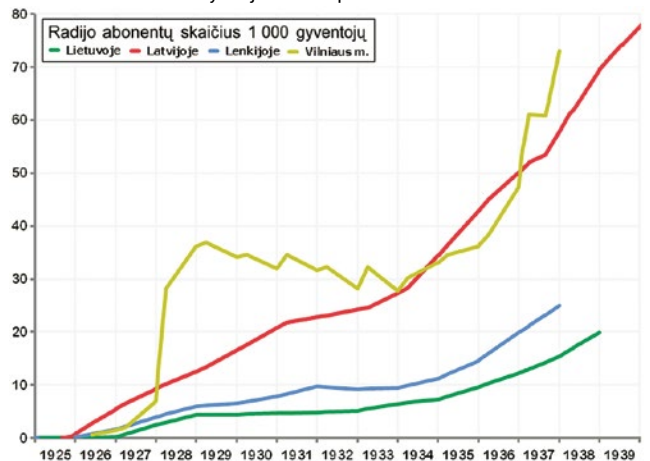
17.3 pav. 1937 m. baterinis lietuviškas radijo imtuvas „KARADI B37“

17.1 lentelė. Radijo abonentų skaičius nepriklausomoje Lietuvoje 1924–1939 m.*

Metai	Radijo abonentų skaičius
1924	7
1925	172
1926	323
1927	5 670
1928	10 528
1929	10 762
1930	11 588
1931	12 467
1932	13 540
1933	17 350
1934	20 204
1935	26 991
1936	35 234
1937	45 437
1938	59 527
1939**	59 393

* Nurodomi paskutinės metų dienos duomenys (tik 1939 m. nurodomi spalio 1 d. duomenys).

** 1939 m. duomenys – jau be Klaipėdos krašto.

17.4 pav. Radijo abonentų skaičius tūkstančiui gyventojų

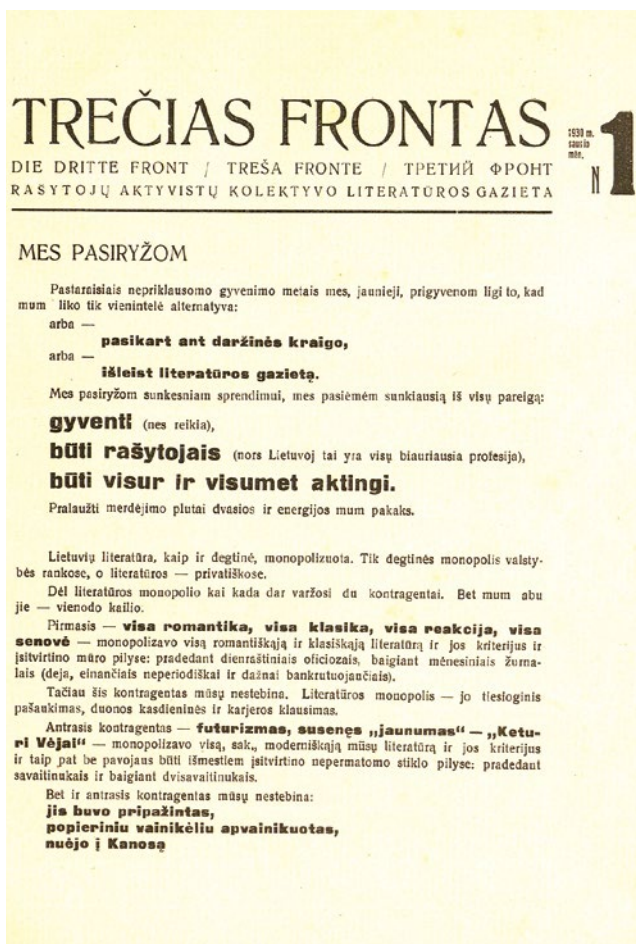
Kaip aptariamuoju laikotarpiu Lietuvoje keitėsi radijo abonentų skaičius?

Vilniuje – 1 560. 1924–1933 m. telefono stotys buvo įrengtos Alytuje, Marijampolėje, Šilutėje, Tauragėje, Ukmergėje. 1935 m. automatinė 3 tūkst. numerių telefono stotis įrengta Klaipėdoje, 1936 m. – 11 tūkst. numerių Kaune. 1926 m. viduryje pirmą kartą šalyje pradėtos transliuoti radijo laidos. Turtingesnieji pradėjo važinėti automobiliais.

2. Pokyčiai kultūros srityje

AKTUALU! Kokie bruožai būdingi nepriklausomos Lietuvos kultūrai?

Pirmuoju nepriklausomybės dešimtmečiu visai literatūrai lemiamą įtaką darė dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą susiformavusi rašytojų karta (jos atstovai Vincas Krėvė-Mickevičius (1882–1954), Balys Sruoga (1896–1947), Liudas Gira (1884–1946), Vincas Mykolaitis-Putinas (1893–1967), Faustas Kirša (1891–1964). 3-iojo dešimtmečio pabaigoje literatūriniame gyvenime vis labiau ėmė reikštis gausi jaunoji karta, užaugusi nepriklausomoje Lietuvoje: Juozas Keliuotis (1902–1983), Juozas Grušas (1901–1986), Jonas Aistis (1904–1973), Salomėja Nėris (1904–1945), Antanas Miškinis (1905–1983), Bernardas Brazdžionis (1907–2002), Petras Cvirka (1909–1947), Antanas Venclova (1906–1971) ir kiti.

17.5 pav. Žurnalo „Trečias frontas“ manifestas (1930 m., Nr. 1)

Klausimai ir užduotys

1. Kodėl tarpukariu neatpažįstamai pasikeitė Kaunas?
2. Išvardykite tarpukario Kaune įvykusius didžiausius pokyčius.

Atsirado naujų literatūrinių sąjūdžių. Pavyzdžiui, 1924–1928 m. Kaune neperiodiškai pradėtas leisti avangardistinis literatūros žurnalas „Keturi vėjai“ (išleisti 4 numeriai). Redaktorius – Juozas Petrėnas (slapyvardis Petras Tarulis). Nuo šio žurnalo pavadinimo kilo ir literatų grupės – keturvėjininkų įvardijimas. 1930–1931 m. Kaune kairiųjų pažiūrų rašytojai, pasivadinę aktyvistų kolektyvu, leido žurnalą „Trečias frontas“ (17.5 pav.). Trečiafrontininkai – avangardistinis jaunųjų rašytojų sambūris, kritikavęs oficialiąją ideologiją, klerikalizmą ir sustingusį tuometės literatūros gyvenimą. Žurnalo iniciatorius buvo Kazys Boruta (1905–1965), anuomet politinis emigrantas. Kolektyvą sudarė redaktorius A. Venclova, Kostas Korsakas (1909–1986), Jonas Šimkus (1906–1965), Bronys Raila (1909–1997), P. Cvirka; vėliau į jį įsitraukė Valys Drazdauskas (1906–1981), S. Nėris.

Trečiafrontininkais prisistatanti jaunųjų lietuvių rašytojų grupė mėgino Lietuvos literatūriniame gyvenime rasti trečią kelią ir savo atradimus išdėstyti minėtame žurnale. Tuo metu Lietuvos literatūriniame gyvenime dominavo, trečiafrontininkų terminais kalbant, du literatūriniai frontai. Pirmąjį sudarė vyresniosios kartos rašytojai – romantikai, simbolistai, mistikai (Maironis, (1862–1932), Juozas Tumas-Vaižgantas (1869–1933), V. Krėvė-Mickevičius, Juozapas Albinas Herbačiauskas (1876–1944), B. Sruoga, L. Gira, F. Kirša, V. Mykolaitis-Putinas). Antrą frontą sudarė modernistai keturvėjininkai (Kazys Binkis (1893–1942), J. Petrėnas, Salys Šemerys, Juozas Žengė (1899–1992), Alfonsas Šimėnas, Teofilis Tilvytis (1904–1969).

Žurnale „Trečias frontas“ pristatant trečiafrontininkų pasirinktą kryptį buvo rašoma: „Mūsų kriterijus, mūsų estetika, mūsų siekimai, mūsų taktika – sveikas, gyvas, jaunas, kovojantis lietuviškas bernas, kuris pūslėtų rankom, barbariška, bet gražia, maištingai galin ga siela, pilnas sveikos gyvybės, darbo energijos, tikro žmoniškumo meilės ir kolektyvo jausmų – eina apsimovęs savo darbo klumpėm užkariauti savosios žemės, teisės ir laisvės.“ Išėjus penkiems numeriams, žurnalą „Trečias frontas“, nustačius jo ryšius su pagrindine Lietuvos komunistų partija, uždraudė Lietuvos valdžios cenzūra.

Pirmaisiais nepriklausomybės metais rašytojai gana smarkiai idealizavo senovės Lietuvą, bet, laikui bėgant, jie, ypač jaunoji karta, atsigręžė į savo gyvenamąjį laiką. Daugiausia iš kaimo kilę kairiųjų pažiūrų rašytojai savo kūryboje nevengė kritiškai vaizduoti A. Smetonos laikų Lietuvos gyvenimo. Pavyzdžiui, 1935 m. išleistame romane „Žemė maitintoja“ jaunas rašytojas P. Cvirka kritikavo to meto Lietuvos valdžios vykdytą žemės reformą, per kurią, pirmiausia dėl 1929–1933 m. kilusios pasaulinės ekonomikos krizės, nemažai valstiečių nuskurdo ir dėl skolų savo ūkius turėjo parduoti iš varžytynių.

Atkreiptinas dėmesys į faktą, kad, nors A. Smetonos autoritarinio valdymo sąlygomis valdžia ir nuolat pabrėžė, jog būtina kurti tautinę kultūrą, menininkų, įskaitant rašytojus, nevertė kurti pagal primestas taisykles. Be to, valdžia kiek galėdama stengėsi finansiškai juos remti. 1935 m. Švietimo ministerija įsteigė kasmetinę Lietuvos valstybinę literatūros premiją (17.2 lentelė), kurios laimėtoji buvo įteikiama 5 000 Lt premija (17.6 pav.).

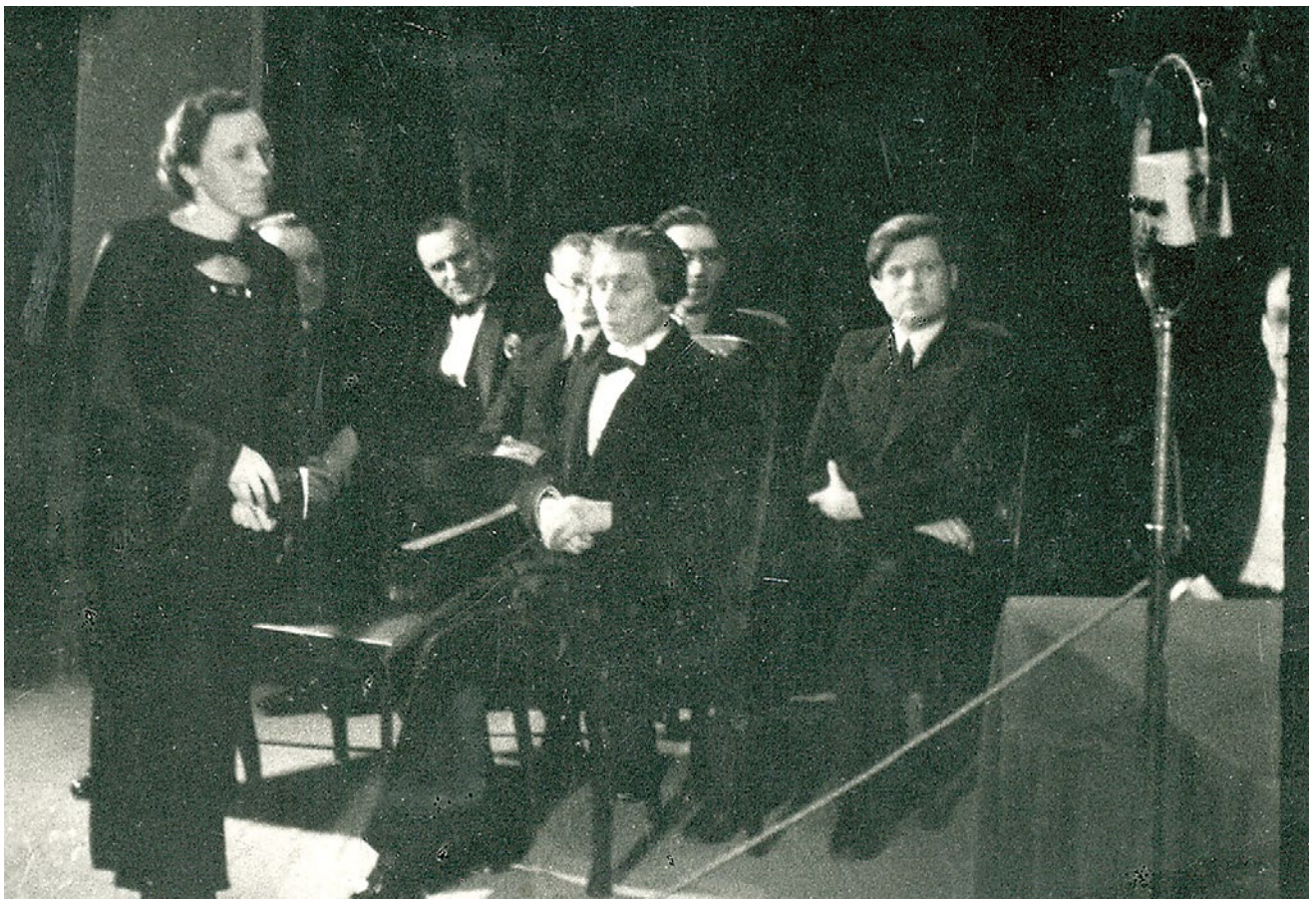
Nepriklausomybės metais suklestėjo lietuvių teatras, opera, architektūra, dailė. Šiose srityse veikė visas būrys menininkų: aktorius ir režisierius Antanas Sutkus (1892–1968) (1919 m. Kaune jis įsteigė Tautos teatrą), režisieriai Borisas Dauguvietis (1885–1949) (ilgametis Valstybės teatro režisierius ir meno vadovas) ir Konstantinas Glinskis (1886–1932), kompozitoriai Juozas Tallat-Kelpša (1889–1949), Stasys Šimkus (1887–1943), Mikas

Petrauskas (1873–1937), Juozas Gruodis (1884–1948), Juozas Naujalis (1869–1934), operos solistai Antanas Sodeika (1890–1979) ir Kipras Petrauskas (1885–1968), architektai Vytautas Landsbergis-Žemkalnis (1893–1993), Vladimiras Dubeneckis (1888–1932), dailininkai ir skulptoriai Antanas Žmuidzinavičius (1876–1966), Juozas Mikėnas (1901–1964), Juozas Zikaras (1881–1944), Petras Kalpokas (1880–1845) ir daugelis kitų.

Nepriklausomoje Lietuvoje labai išsiplėtė knygų leidyba. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą kasmet buvo išleidžiami keli šimtai skirtingų leidinių, 1925 m. – 430, o 1938 m. išleista net 1 300 leidinių. 1913 m. Lietuvoje ėjo 18 skirtingų lietuviškų laikraščių ir žurnalų, o 1938 m. – 159 periodiniai leidiniai: 13 dienraščių (iš jų 5 lietuvių

17.2 lentelė. Lietuvos valstybinės literatūros premijos laureatai

Metai	Laureatas	Kūriny
1935	Ieva Simonaitytė	„Aukštųjų Šimonių likimas“
1936	Liudas Dovydėnas	„Broliai Domeikos“
1937	Jonas Aistis	„Užgesę Chimeros akys“
1938	Salomėja Nėris	„Diemedžiu žydėsiu“
1939	Bernardas Brazdžionis	„Kunigaikščių miestas“

17.6 pav. Lietuvos valstybinės literatūros premijos įteikimas Ievai Simonaitytei. Centre sėdi Petras Vaičiūnas, dešinėje – Petras Cvirka (1936 m.).

kalba), 40 savaitraščių (iš jų 30 lietuvių kalba), daugiau kaip 100 kitų laikraščių ir žurnalų (93 lietuvių kalba). 1931 m. pradėta leisti daugiatomė „Lietuviškoji enciklopedija“ (17.7 pav.).

17.7 pav. „Lietuviškoji enciklopedija“

Klausimai ir užduotys

1. Kokių pokyčių įvyko kultūriniame gyvenime antrajame nepriklausomos Lietuvos dešimtmetyje?
2. Apibūdinkite Lietuvos valdžios kultūros politiką tarpukariu.

TYRINĖKITE!

Remdamiesi Lietuvos kultūros paveldo interneto svetaine, palyginkite periodinius leidinius „Keturi vėjai“ ir „Trečias frontas“. Nurodykite svarbiausius skirtumus ir juos paaiškinkite.

3. Sporto laimėjimai

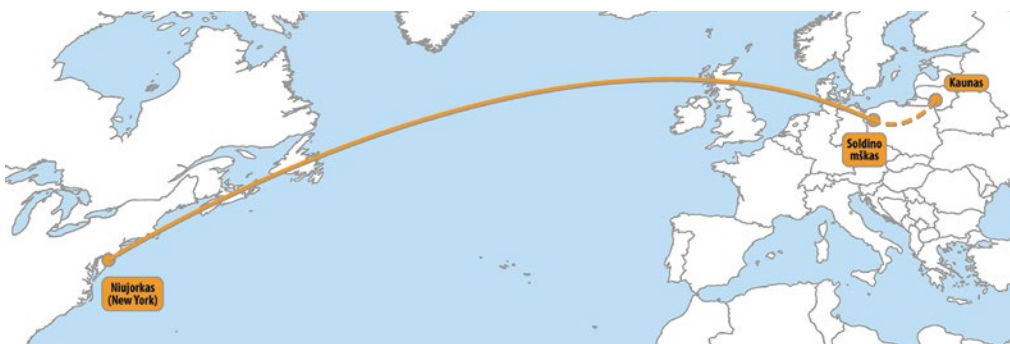
AKTUALU! Kokie didžiausi nepriklausomos Lietuvos sporto pasiekimai?

Iš tikrųjų tik po Pirmojo pasaulinio karo Lietuvoje pradėta skatinti sportą. Nuo 1921 m. imta rengti lengvosios atletikos, futbolo, dviračių sporto ir kitų šakų pirmenybes. 1938 m. vasarą Kaune įvyko pirmoji tautinė olimpiada. 1924 m. Lietuvos atstovai pirmą kartą dalyvavo pasaulio olimpinėse žaidynėse.

Tarpukario Lietuvoje ypač išpopuliarėjo krepšinis. Vienas iš šios sporto šakos pradininkų buvo JAV gimęs lietuvis Steponas Darius (1896–1933). Jis su Stasiu Girėnu (1893–1933) išgarsėjo visame pasaulyje – 1933 m. liepos 15 d. juodu pakilo lėktuvu „Lituanica“ skristi per Atlanto vandenyną (17.8, 17.9 pav.). Lakūnai

17.8 pav. „Lituanica“ virš Niujorko (1933 m. birželio 5 d.)

17.9 pav. Stepono Dariaus ir Stasio Girėno skrydžio maršrutas

17.10 pav. „Lituanica“ po katastrofos Pščelniko miške (1933 m.)

savo tikslą pasiekė – perskrido vandenyną, tačiau liepos 17 d. 11 val. 30 min. Kauną pasiekė žinia, kad netoli Soldino (vietovė Lėnkijos teritorijoje, nuo 1945 m. vadinama Myslibužu) sudužo lėktuvas, kurį vokiečių oro policija pripažino esant „Lituanica“ (17.10 pav.).

To meto visuomenė labai sielojosi dėl S. Dariaus ir S. Girėno žūties (17.11 pav.), abu lakūnai tapo lietuvių tautos patriotizmo simboliais: jų vardais buvo

krikštijami naujagimiai, atsirado jų garbei pavadintų gatvių, ypatingo dėmesio sulaukė abiejų lakūnų prieš skrydį pasirašytas testamentas, adresuotas Lietuvai. 1935 m. rugsėjo mėn. S. Dariaus ir S. Girėno skrydį pagerbė JAV lietuvis Feliksas Vaitkus (1907–1956) – jis lėktuvu „Lituanica II“ perskrido Atlanto vandenyną.

Krepšinio plėtrai Lietuvoje didelę įtaką turėjo kasmetiniai šalies krepšinio čempionatai.

17.11 pav. Lakūnų Stepono Dariaus ir Stasio Girėno laidotuvių eiseną Nepriklausomybės aikštėje Kaune (1933 m. liepos 20 d.)

17.12 pav. Lietuvos vyrų krepšinio rinktinės, laimėjusios Europos krepšinio čempionatą Rygoje, pagrindinis penketukas, 1937 m.

1937 m. Rygojė ir 1939 m. Kaune vykusiuose Europos vyrų krepšinio čempionatuose Lietuvos rinktinė laimėjo pirmą vietą (17.12 pav.). Pergales padėjo iškovoti net keturi JAV lietuviai su Pranu Lubinu (1910–1999) priešakyje, jie tapo Lietuvos rinktinės

nariais. 1938 m. Lietuvos krepšininkės laimėjo antrą vietą Ròmoje vykusiame Europos moterų krepšinio čempionate.

Lietuvos kultūros, sporto ir kitų sričių raidą nutraukė 1940 m. SSRS įvykdyta Lietuvos okupacija.

Klausimai ir užduotys

1. Kaip S. Darius susijęs su Lietuvos krepšiniu?
2. Kodėl nepriklausomoje Lietuvoje krepšinis buvo populiarus sporto šaka? Nurodykite pagrindinę priežastį.

TYRINĖKITE!

Remdamiesi internetu, palyginkite Lietuvos vyrų krepšinio rinktinės 1937 m. ir 1939 m. Europos krepšinio čempionatuose žaistų rungtynių statistinius duomenis. Gautus rezultatus aptarkite su klasės draugais.

APIBENDRINAMIEJI KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Kaip nepriklausomybės metais pasikeitė Kaunas?
2. Išskirkite didžiausius nepriklausomos Lietuvos (1918–1940 m.) kultūros laimėjimus.
3. Kodėl 1930 m. Kaune pradėtas leisti žurnalas „Trečias frontas“?
4. Kaip S. Dariaus ir S. Girėno žūtis paveikė to meto Lietuvos visuomenę?

TYRINĖKITE!

Remdamiesi internetu, apibūdinkite S. Dariaus, S. Girėno, Sofijos Kymantaitės-Čiurlionienės, V. Landsbergio-Žemkalnio, Onos Mašiotienės, J. Zikaro pasiekimus kultūros ar sporto srityse, rastą informaciją aptarkite su klasės draugais.

Darbas su šaltiniais

1 ŠALTINIS

Apie laikinosios sostinės restoranus Lietuvos nepriklausomybės pradžioje

O kokios gi buvo kitos buitinės sąlygos, kokie buvo viešbučiai bei restoranai? Vieną aniams laikams būdingą faktą tyčia paminėsiu, tuo labiau kad jį man labai smulkiai ir atvirai yra papasakojęs Juozas Purickis, anais laikais pasižymėjęs laikraštininkas publicistas. Štai ką jis man papasakojo apie Kauno „Metropolį“:

„1920 metais, man tik pradėjus eiti užsienio reikalų ministro pareigas, kartą į Kauną iš Berlyno atvažiavo aukštų pareigų vokiečių diplomatas fon Dirksenas. Tas aukštas svečias apsinakvojo tuomet geriausia me Kauno viešbutyje „Metropolio“, kuris, kaip ir kiti Kauno viešbučiai, buvo laikomas privačių savininkų.

Rytojaus dieną, – nuoširdžiai pasakojo Purickis, – tas svečias atėjo pas mane į Užsienio reikalų ministeriją su vizitu. Man paklausus, kaip svečias naujoje vietoje išsimiegojo, fon Dirksenas atsakė:

– Ačiū, miegojau nelabai gerai...

– O kur Jūs miegojote? – paklausė Purickis.

– „Metropolio“ viešbutyje, – atsakė vokiečias.

– Ar dėl triukšmo negalėjote užmigti? – pasiteiravo Purickis.

– Oi, ne, – atsakė vokiečias, – jokio triukšmo viešbutyje nebuvo.

– Tai kas gi trukdė miegoti? – smalsumo paskatintas paklausė Purickis.

– Tai kad aš visai net į lovą neatsigulčiau – visą naktį prasėdėjau kėdėje, – paaiškino fon Dirksenas.

Išgirdęs tokį nepaprastai mįslingą atsakymą, Purickis daugiau apie nakvynę jau neklausinėjo. Pamatęs tą „Metropolio“ kambarį, ypač pažvelgęs į lovą, kurioje nepanoro miegoti Berlyno svečias, Purickis iš gėdos net apstulbęs: priegalviai, antklodės ir paklodės atrodė neskaltos, jau bent porą savaitių naudotos, nešvarios. Priegalvius apvertęs, jis pamatė čia rėpliojančias blakes ir suprato, dėl ko toks svečias neišdrįso į tokią lovą atsigulti ir bevelijo¹ visą naktį išsėdėti kėdėje...“

Po ilgesnio svarstymo ministrų kabinetas nutarė miesto centre esantį „Metropolio“ viešbutį nupirkti iš privačių savininkų, jį tinkamai suremontuoti, įrengti jame bent minimalius viešbučiams reikalingus patogumus. Šiam tikslui buvo nutarta įsteigti specialią „Lietuvos viešbučio“ akcinę bendrovę, kurios akcijas išpirks valstybės išdas. Taip atsirado pirmas ir kol kas vienintelis valstybinis viešbutis, iš „Metropolio“ pasikrikštijęs „Lietuvos viešbučio“ vardu. Po kelerių metų jis buvo praplėstas pristačius naują, visai naujovišką priestatą...

¹ buvo linkęs

Valentinas Gustainis, „Nuo Griškabūdžio iki Paryžiaus“, Kaunas, 1991, p. 28–30.

Remdamiesi šaltiniu ir savo žiniomis, atsakykite į klausimus.

1. Su kokiais sunkumais po Pirmojo pasaulinio karo susidūrė Kauno gyventojai ir užsienio diplomatai?
2. Kodėl užsienio diplomatai vyko ne į Vilnių, o į Kauną?
3. Kodėl tuometis Kaunas neturėjo tinkamų viešbučių?
4. Kodėl nepriklausomybės pradžioje nuspręsta iš savininkų išpirkti „Metropolio“ viešbutį?
5. Įvertinkite tuometį Kauną užsienio diplomato akimis.

2 ŠALTINIS

Iš 1930 m. prezidento Antano Smetonos pasakytos kalbos „Rugsėjo 8 diena – tautos šventė“

Jaučiame, kad lietuviams šiandien brangiausia šventė: ja atmenama, kada Vytautas Didysis, sukūrus didžią imperiją, prieš penkis šimtus metų ryžosi Vilniuje vainikuoti Lietuvos karaliūm. Sulaukęs žilos senatvės, jis darė tatau, ne sau garbės ieškodamas, o norėdamas sutvirtinti ir patikrinti nepriklausomą Lietuvos ateitį. <...>

Lietuvos prakilniųjų vadų dėka lietuvių tauta išliko gyva. Dabar ji ne tik gyva, bet ir išsikovojo nepriklausomą gyvenimą. <...>

Deja, mūsų kaimynai lenkai, anuomet nuglemžę Vytauto Didžiojo karūną, ir dabar temdo mūsų iškilmingą nuotaiką, tebelaikydami pagrobę mūsų sostinę, kur augo ir tarpo mūsų senovės garbė. Būtume neverti švęsti jo atminimo, jei pamirštume jo palikimą. Nepamirškime! Mūsų šventoji pareiga vainikuoti visišką Lietuvos laisvę Vilniuje, kuriame palaidotas didysis Lietuvos kūrėjas.

Šie metai skirti atminti garbingajai Lietuvos senovei. Visiems reikia suprasti, jog tai, kas buvo, ne visa pražuvo, jog mes senovės tęsinys. Vytautas Didysis tramdė kunigaikščius atskalūnus vieningos Lietuvos vardu, o mes, jo pavyzdžiu sekdami, turime įsakyti savo partiniams jausmams, kad nusileistų jie bendriesiems tau-
tos ir valstybės reikalams.

„Lietuvos aidas“, 1930, Nr. 204.

Remdamiesi šaltiniu ir savo žiniomis, atsakykite į klausimus.

1. Nurodykite šaltinyje minimus Vytauto Didžiojo nuopelnus.
2. Kaip šaltinyje aiškinama Vytauto Didžiojo asmenybės svarba Lietuvai?
3. Kokie lenkų nusikaltimai Lietuvai paminėti šaltinyje?
4. Kokia tikroji šaltinyje aptarto Vytauto Didžiojo kulto paskirtis?
5. Padarykite išvadą apie prezidento A. Smetonos požiūrį į Lietuvos istoriją.